

Jaargang 8 - nummer 3 - juli 2020

koppel

Gezamenlijke uitgave KNNV en IVN
in Noord West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

AGENDA KNNV en IVN

Periodieke bijeenkomsten

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De vlinder- en libellenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdagse) werkgroep excursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

Agenda 3e kwartaal 2020

N.B. het doorgaan van activiteiten hangt af van de vrijheden die ons in het kader van de coronamaatregelen worden geboden. Raadpleeg de websites van de KNNV- en IVN-afdelingen en zie de tekst bij de omschrijving van de excursies.

juli

25 vlinders en libellen in de Lindevallei

augustus

28 vleermuizen in park Rams Woerthe

29 verkenning van het Laarzenpad bij Kalenberg

30 wandeling Rottige Meente

september

5 wandeling Blesdijkerheide

8 bijeenkomst vogelgroep IVN

*Viervlek
Fotograaf Klaas Brinkman*

Bij de voorplaat

Op de voorplaat een bijna grafische foto van een groep kluten in de vlucht boven de Wieden. Kluten komen voor in gebieden met ondiep water aan zee-kusten en bij binnenwateren. Het zijn grote, ranke steltlopers van ongeveer 42-46 cm groot. Ze hebben een zwart-wit verenkleed, lange grijsblauwe poten en een dunne, zwarte, omhoog gebogen snavel. Met die snavel zwaaien ze in het water heen en weer en kunnen ze wormen, kreeftjes en kleine waterdieren vangen. Hun roep bestaat uit een zacht, welluidend 'kluut-kluut' in serie. Ze broeden in kolonies en hebben één legsel per jaar. Een klein gedeelte overwintert in Nederland, het merendeel vertrekt naar Afrika.

Foto: Siegfried Woldhek

COLOFON

"Koppel", jaargang 8, 3, derde kwartaal 2020.

Natuurtijdschrift "Koppel" is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Greet Sanderse, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukkerwerk: **drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk**

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 oktober 2020

Kopij hiervoor graag vóór 1 september 2020.

Redactieadres: **E-mail redactiekoppel@gmail.com**

INHOUD

Agenda KNNV en IVN	2	De distelvlinder	15
Bij de voorplaat	3	Velduilen	16
Colofon	3	Spreeuwenpot of huismussenpot	20
Van de redactie	4	Diverse waarnemingen	23
Van de voorzitters	5	Zomaar wat natuur... ..	27
Oproepen en mededelingen	6	De grote zilverreiger	30
De groene glazenmaker	7	Excursies en lezingen	31
Een rupsdoder op de hei	9	Uit het IVN-bestuur	33
Mooie plekjes vlakbij: de Catspoel	11	Besturen KNNV en IVN	34
Wandeltip Uffelter Binnenveld	13	Werkgroepen KNNV en IVN	35

Van de redactie

Helaas, dit nummer bevat nog geen verslagen van leden, die hebben deelgenomen aan een excursie. Wél is een positief verschil met het bericht in de vorige Koppel dat geplande excursies niet op voorhand worden afgeblazen maar dat nog onzeker is of ze kunnen doorgaan afhankelijk van bestaande en nog eventuele voorgeschreven maatregelen van de centrale en/of regionale overheid. **Op het moment ment waarop dit nummer wordt gedrukt is het aantal deelnemers aan een excursie beperkt tot 30 personen. Vandaar dat eventuele deelname vooraf gemeld moet worden aan degene, die de excursie leidt.**

In dit nummer veel ingezonden waarnemingen van leden, zowel in eigen tuin als daarbuiten in de nabije omgeving en ons omringende natuurgebieden. Daar hebben we toch maar mee geboft in de hopelijk afgelopen intelligente lockup-periode.

De redactie heeft een onderscheid gemaakt tussen de waarnemingen, waarin min of meer in het kort verslag wordt gedaan van één of meer waarnemingen en de waarnemingen, waarvan het verslag uitgebreider is en meer ingebed in een verhaal. Daar het niet onwaarschijnlijk is dat velen van ons deze zomer dichtbij huis zullen blijven of een vakantie zullen houden in eigen land is het plan om in het volgende nummer de rubriek "Er op uit" te introduceren, waarin van de genoten natuurervaringen in woord en beeld verslag kan worden gedaan. Dat hoeven overigens geen lange verhalen te zijn. Een goed voorbeeld hiervan vormt het artikel "Mooie plekjes vlakbij: de Catspoel" van Philip Friskorn in dit nummer. We kennen hem als een fantastisch natuurfotograaf, die ons o.a. in Koppel regelmatig laat genieten van zijn waarnemingen in beeld en woord, maar is het de leden van onze verenigingen ook bekend dat Philip een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de historie van de Nederlandse Spoorwegen door het maken van zeer natuurgetrouwe modellen, die deels in het Nationaal Spoorwegmuseum in Utrecht en deels in het Nationaal Modelspoorwegmuseum in Sneek te bewonderen zijn? Voor zijn prestaties op beide gebieden

heeft het Zijne Majesteit de Koning behaagd om Philip te benoemen tot Ridder in de Orde Van Oranje Nassau. De redactie feliciteert hem van harte met deze onderscheiding, waarvan

V.l.n.r. Emile de Leeuw, Greet Sanderse en Rolf Kranenburg

de versierselen als gevolg van de coronacrisis pas in het najaar zullen worden uitgereikt.

Via de rubriek "Oproepen en mededelingen" doet Philip de leden van onze verenigingen een prachtig aanbod, namelijk om vier van de door hem gemaakte prachtige natuurboeken aan te schaffen tegen een sterk gereduceerde prijs. Daarmee haalt u niet alleen de natuur in eigen huis maar steunt u ook een kunstenaar die evenals andere kunstenaars financieel veel te lijden heeft van de Coronacrisis.

Veel foto's ontving de redactie voor dit nummer. Daar de omvang van Koppel gebonden is aan een maximum aantal pagina's hebben we een selectie moeten maken. Dat betekent niet dat de ingestuurde foto's niet welkom zijn. Ze leveren een bijdrage aan ons foto-archief, waaruit we dan ook voor latere nummers kunnen putten. Dus blijf ons uw foto's toezenden! Vanwege de hieraan verbonden drukkosten kunnen we helaas maar een beperkt aantal foto's in kleur opnemen op de middenpagina's. Via de websites van beide verenigingen echter zijn alle foto's in kleur te zien.

Dit nummer bevat verder een bijdrage van Theo van de Graaff, die tijdens een wandeling vorig jaar augustus stuitte op een groot zwart insect met een oranje rode ring om het ach-

terlijf, een zogenaamde “rupsendoder”. Zijn verhaal past trouwens ook goed in de nieuwe rubriek “Erop uit” evenals zijn “Wandeltip Uffelter Blnnenveld”. Willem-Jan Hoeffnagel leverde weer twee bijdragen. De eerste gaat over de groene glazenmaker, een grote libel, waarvan er veel in de Weerribben kunnen worden gezien. Zijn tweede bijdrage betreft de distelvlinder, een trekvlinder, die in Nederland algemeen voorkomt.

Een voorbeeld van een waarneming, waarvan uitgebreider verslag wordt gedaan en die meer ingebed is in een verhaal, is “Zomaar wat natuur...” van Geert van Wirdum. Aanleiding hiervoor vormden het vinkje, de gekraagde roodstaarten en het blauw groene gras, die hij aantrof rondom het huis dat hij samen met Candida bewoont. Ook “Velduilen” van Gert Gelmers, die de foto van de achterplaat heeft gemaakt en ook eerder al Koppel van prach-

tige foto’s heeft voorzien, is een wat uitgebreider verslag van een waarneming. .

Tenslotte bevat deze Koppel nog twee bijdragen van Philip Friskorn. De eerste heeft de intrigerende titel “Spreeuwenpot of huismus-senpot” en gaat over het gebruik van vogelpotten, waarvan het woord in de loop van de tijd een andere betekenis heeft gekregen. In de tweede bijdrage memoreert Philip in het kort de opmars van de grote zilverreiger in Nederland en doet hij verslag van een recente, bijzondere waarneming.

De redactie is van plan het oktobernummer te wijden aan het thema “spinnen” en ontvangt graag uw artikelen, waarnemingen en foto’s.

Tenslotte wenst de redactie u opnieuw veel sterkte en wijsheid toe, deze keer om vooral verstandig gebruik te maken van de grotere vrijheid die ons is toegekend opdat wij allen gezond kunnen blijven.

Van de voorzitters

Door weer en wind

Misschien herinnert u zich het nog: de tijd dat we door weer en wind, liefst met mooi weer en weinig wind, met elkaar op excursie konden. Tijdens de excursies en wandelingen is het de gewoonte om ervaringen op natuurhistorisch gebied uit te wisselen. Het samen doen van waarnemingen en het inbrengen van onze kennis is één van de pijlers waarop onze afdelingen drijft. Maar door het virus dat rondwaart en de voorgeschreven maatregelen zijn we beperkt in onze bewegingen. Excursies konden geen doorgang vinden en werkgroepbijeenkomsten werden afgelast. Ook de ledenvergadering van het IVN moest worden afgezegd.. Die zal op een later tijdstip en misschien langs elektronische weg plaatsvinden. Op bestuurlijk niveau ging de organisatie wel door. Het IVN- bestuur vergaderde via audio Whatsapp en de KNNV via de e-mail en telefonisch als er redenen voor contact waren. Maar het is heel anders dan we gewend zijn. De positieve kant is bijvoorbeeld de relatie-

ve rust waarin we verkeren, die legt allemaal wat minder druk op het hectische bestaan dat sommigen hadden. En natuurlijk kunnen we via de webcams van “Beleef de lente” de ontwikkelingen in de nesten van verschillende vogelsoorten volgen of via andere gremia mooie natuuroopnames bekijken. Maar dat geeft niet het gevoel dat je hebt als je in de echte natuur rondloopt. Die moesten we zoveel mogelijk in eigen tuin beleven. En gelukkig was het ook mogelijk om, liefst op rustige momenten, de stilte van het NP Weerribben-Wieden of andere natuurgebieden op te zoeken.

In dit nummer van Koppel kondigen we wel enkele excursies aan in de (stille) hoop en de verwachting dat het op de genoemde data mogelijk zal zijn weer met elkaar op pad te

gaan. Maar die inmiddels befaamde 1,5 meter zal ons voorlopig nog niet loslaten. En we laten ons verrassen door de mogelijkheden om in het winterseizoen lezingen te houden.

We prijzen ons gelukkig met 'de ruimte' die we in de Kop van Overijssel nog hebben. En zag u daar tijdens een van uw uitstapjes leuke

soorten, plant of dier, voer die dan in bij het programma Waarneming.nl, zodat we steeds meer te weten komen over de biodiversiteit in en om de gemeente Steenwijkerland. En uiteraard zijn bijdragen voor Koppel over uw belevingen altijd welkom.

Rian Hoogma en Ton Bode

Oproepen en mededelingen

Boekaanbieding voor IVN en KNNV leden

Thuis blijven en genieten van natuurboeken is in deze tijd een optie. De boekenverkoop is momenteel mijn enige bron van inkomsten en daarom bied ik de mogelijkheid om vier foto-boeken aan te schaffen voor een sterk gereduceerde prijs. Mogelijk een prachtig presentje voor verjaardagen van familie en andere feestelijkheden.

Blue Skies over the Prairie

Een beleving van de prairie in het Middenwesten van de VS met teksten in het Nederlands en Engels.

Landschappen, zoogdieren, planten en veel vogels.

Veel kijkplezier in bijna 200 foto's, hardcover boek, 128 pagina's. € 24,50

Het land van de Grote vuurvlieder

Beleef de natuur gezien vanaf de Woldberg bij Steenwijk op weg naar het grootste laagveenmoeras van Noordwest Europa: het Nationaal Park Weerribben-Wieden en de Rottige Meente in Zuidoost Friesland. Hier vliegt in juli een wereldwonder: de Grote vuurvlieder, alleen hier en verder nergens ter wereld! Beleef het in 200 foto's met teksten in het Nederlands, Engels en Duits. 128 pagina's. € 24,95

Witte Weerribben

Verschenen in 2017, winterfoto's van meer dan 20 jaar fotografieren in de Weerribben gedurende de winter. In 60 foto's in beeld gebracht met Nederlandse tekst. De paperback ontstond samen met mijn overleden vriend Tom Blom.

Nog slechts 15 stuks beschikbaar uit een oplage van 1000 stuks.

64 pagina's. € 8,95

Weststellingwerf op z'n mooist

Verschenen in december 2019, natuur en cultuur in de gemeente Weststellingwerf met het Natuurpark Rottighe Meente. Fotografie Philip Friskorn met teksten van Hilda Knol. Paperback met Nederlandse tekst. 64 pagina's. € 9,95

Deze vier boeken stuur ik u graag toe, of ik bezorg ze, tegen een gereduceerde prijs. De prijs voor het totaal is **€68,35**. Vanwege de crisis verwerft u deze vier boeken voor de gereduceerde prijs van **€45,00** inclusief verzendkosten. Ik zie uw bestellingen graag tegemoet.
Philip Friskorn

Welkom in het bestuur van IVN-Noordwest Overijssel!

Omdat ik in april ben verhuisd naar Groningen, is het IVN-bestuur op zoek naar iemand die mij wil opvolgen als bestuurslid. Daarom heeft het bestuur aan mij gevraagd om op te schrijven, wat zo inspirerend is aan die functie. Mijn antwoord op die vraag is: Alles is inspirerend! Ik heb de functie echt ervaren als een verrijking! Als bestuurslid heb je veel contacten met allerlei mensen en organisaties. En het gaat steeds over heel belangrijke onderwerpen: natuur, milieu en duurzaamheid! Je

draagt kennis over en je leert zelf ook weer veel. Je organiseert en stimuleert en bedenkt nieuwe dingen en brengt die in de praktijk. En dat alles vanuit een betrokken bestuur, waarin je elkaar aanvult en dat ook gewoon gezellig is en waar je met elkaar kunt lachen! Als dit je aanspreekt, raad ik je aan contact op te nemen met Rian Hoogma (de voorzitter, 0617957749) of met Roely Luyten (de secretaris, 0611317756).
Henk Mulder

De groene glazenmaker

Herkennen

De groene glazenmaker (*Aeshna viridis*) is een vrij grote libel, met een lengte van ongeveer 65 tot 75 mm. Het mannetje heeft een vrijwel geheel groen borststuk en opvallend lichtblauwe ogen. De eerste 2 segmenten van het achterlijf zijn groen. De rest van het achterlijf is blauw met een donkere tekening. Bij het vrouwtje hebben de lichtgekleurde delen van het achterlijf een lichtgroene kleur.

Waarnemen

Het verspreidingsgebied van de groene glazenmaker loopt van West-Siberië tot in Europa, waarbij Nederland de noordwest-grens

vormt.

De groene glazenmaker is een late soort libel, die kan worden waargenomen van eind juli tot midden september met een piek rond midden augustus. Foeragerende exemplaren kunnen in zeldzame gevallen tot op enkele kilometers buiten de voortplantingsbiotoop worden waargenomen.

De groene glazenmaker is een soort die uitsluitend voorkomt in laagveengebieden en voor zijn voortplanting strikt gebonden is aan de aanwezigheid van krabbescheer (*Stratiotes aloides*). Velden met krabbescheer komen vooral voor

Groene glazenmaker ei-afzettend vrouwtje

Groene glazenmaker man

in de meren en plassen van laagveenmoerassen, in sloten in het veenweidegebied en in dode rivierarmen. Verlandingszones, waar krabbescheer domineert, vormen een geschikte voortplantingsbiotoop.

Biologie

De eieren worden afgezet op de ondergedoken delen van het blad van de krabbescheer. In het najaar zakken de rozetten van deze plant naar de bodem waar de eieren overwinteren. In het voorjaar komen de eieren uit, waarna het larvestadium begint. De totale levenscyclus is 2 tot 3 jaar. De larven leven in de dichte vegetatie van de krabbescheer, waarvan de stekelige bladeren bescherming bieden tegen predatie. Het uitsluipen vindt plaats op deze bladeren..

De mannetjes patrouilleren boven de velden met krabbescheer en hebben daar een territorium dat meestal niet meer dan 50 meter lang is. De paring vindt plaats in het bos en de vrouwtjes zetten de eitjes solitair af. Dit gebeurt onopvallend, maar gaat gepaard met een kenmerkend geritsel, doordat de vleugels langs de stekels van het blad van de krabbescheer strijken. De Groene glazenmaker is daardoor de enige libellensoort die op geluid is waar te nemen.

Bescherming

De groene glazenmaker gaat in Nederland achteruit doordat ook de krabbescheer sterk achteruitgaat. Dit komt met name door volledige slootschoningen. Bovendien is krabbescheer erg gevoelig voor veranderingen in de waterkwaliteit. Volgens de Nederlandse Rode Lijst komt de groene glazenmaker algemeen voor maar is als soort sterk afgenomen. Het is een van de weinige soorten insecten waarvoor een apart beschermingsplan is geschreven.

In Overijssel komt krabbescheer verspreid voor in de laagveenmoerassen. De grootste aantallen van de groene glazenmaker worden in de Weerribben gezien.

De laagveengebieden, waar de belangrijkste populaties voorkomen, worden al als natuurgebied beheerd. De soort is weliswaar kwetsbaar en komt beperkt voor in Nederland, maar is als soort niet direct bedreigd.

De aanwezigheid van de groene glazenmaker in deze gebieden kan worden bevorderd door een driejarige schoningscyclus aan te houden in de verlandingszones. Hierdoor wordt te vergaande verlanding vermeden waardoor de voortplantingsbiotoop van de groene glazenmaker in stand blijft. Ook een verdere verbetering van de waterkwaliteit helpt bij het voortbestaan van deze soort.

Tekst en foto's: Willem-Jan Hoeffnagel

Een rupsdoder op de hei

Op 3 augustus 2019 maakte ik een wandeling over het Lheebroekerzand. Het gebied is onderdeel van boswachterij Dwingeloo en bestaat uit bos met enkele vennen en kleinere heidevelden. In het uiterste noordwestelijk deel vind je een klein, maar prachtig heideveld dat half omringd wordt door jeneverbessen. Op die dag stond de hei al mooi in bloei, geen pijpenstrootje te zien. Zie foto hierboven. Midden over het heideveldje loopt een zandpad. Het is er een eldorado voor insecten en ik zag er die dag pluimvoetbijen bij hun nesten. Toen ik over het pad liep, vloog er een groot zwart insect voor mijn voeten op en ging een meter verder op een heidestruik zitten. Het viel op door de oranje rode ring om het achterlijf. Het was een rupsdoder en ongetwijfeld een vrouwtje. Nu is het niet zo

heel moeilijk om in de zomer op een heideveld rupsdoders te zien, ze komen op zulke plekken algemeen voor. Er foto's van maken is andere koek. Het zijn beweeglijke dieren die voortdurend druk rondvliegen of lopen. Daarbij trillen hun antennes steeds "zenuwachtig". Ik neem aan dat ze daarmee proberen de geur op te vangen van hun prooi, rupsen. Toen ik stil bleef staan, duurde het niet lang of de rupsdoder kwam teruggevlogen en landde vlak voor mijn voeten bij een klein groen dingetje dat op de grond lag. Ik ging langzaam door de knieën om het beter te kunnen zien. De rupsdoder schrok daarvan en ging weer op een meter afstand zitten. Toen zag ik dat het groene dingetje een rups was. Dit was mijn kans. Ik zette het statief neer, klikte de camera vast en stelde scherp op de rups. Lang

Kleine rupsdoder

Kleine rupsdoder

hoefde ik niet te wachten. Zodra ik ophield met bewegen, kwam de rupsendoder terug en landde bovenop de rups, de antennes voortdurend in trilling.

Kleine rupsen worden vliegend vervoerd. Deze rups was blijkbaar te groot en te zwaar. Ze ging er mee aan de wandel met de rups tussen de poten. Enkele keren moest ik het stactief verplaatsen, steeds in dezelfde richting. Ze was op weg naar haar nest. Het lukte om een hele serie foto's te maken. Helaas had ik geen tijd om te wachten tot zij bij haar nest was aangekomen.

De levenscyclus van een kleine rupsendoder
Later thuis bleek het te gaan om een klei-

*Rupsendoder bij nestingang
fotograaf Jan van der Knokke*

*Rupsendoder met steen
fotograaf Jan van der Knokke*

ne rupsendoder, *Ammophila pubescens*. Er bestaan ook nog de grote rupsendoder (*Ammophila sabulosa*) en de bastaard rupsendoder (*Ammophila campestris*). Hoe weet

ik nu zo zeker dat het ging om een vrouwtje? Mannetjes hebben eigenlijk maar één taak in hun korte leven, het bevruchten van de vrouwtjes. Verder bestaat hun leven uit flieerfluiten en nectar drinken uit de bloemen van de struikheide, een simpel en eenvoudig leven. Voor rupsen hebben ze geen enkele belangstelling. Hoe anders is dat met de vrouwtjes. Hun leven is druk, druk, druk en lang niet eenvoudig. Het vangen van rupsen is daar een belangrijk onderdeel van. In juni komen de eerste volwassen dieren uit hun holen in het zand gekropen. Nadat een vrouwtje gepaard heeft, is er voor haar veel werk aan de winkel. Dat werk kan onderverdeeld worden in drie fasen. Fase 1: Ze zoekt een stuk kaal zand en begint een gang te graven recht naar beneden. De gang wordt ongeveer 5 centimeter diep met onderin een verbrede broedholte. Met de kaken wordt de harde zandgrond los gebeten en vervolgens met borstels op de poten naar buiten gewerkt. Daarna wordt het zand opgepakt en onder de "kin" tussen kop en borststuk geklemd en weggebracht, zodat geen herkenbaar bultje zand ontstaat bij de uitgang. Bij mooi weer is een nest in ongeveer 45 minuten gegraven. Is de graafactiviteit voltooid, dan kruipt ze achteruit naar buiten en sluit de ingang zorgvuldig met wat grotere zandsteentjes af. Van buitenaf is dan niets meer te zien dat wijst op een gat in de grond. Nu gaat ze op zoek naar een rups, waarbij alleen gladde, niet behaarde rupsen in aanmerking komen. Heeft ze een rups gevonden, dan wordt die gestoken in de zenuwcentra, waardoor hij verlamd raakt. Ze doodt de rups niet, want het vlees moet vers blijven voor het komende nageslacht. Dan vliegt of loopt ze met de rups naar het hol, graaft de ingang vrij en sleept de rups achterwaarts naar binnen. Daarna legt ze een ei op de rups en vertrekt. Ze dekt het gat weer zorgvuldig toe en blijft enkele dagen weg. Die dagen zijn geen rustdagen, want ze begint direct een stukje verderop met een tweede nest waarbij dezelfde gang van zaken herhaald wordt. Fase 2: Na enkele dagen keert ze terug in het eerste nest. Dit bezoek duurt maar kort, ongeveer tien seconden. Die tijd is voor haar

lang genoeg om de situatie in zich op te nemen en te bepalen hoeveel rupsen nodig zijn voor de dan aanwezige larf. Naar behoefte levert ze nog één of meer rupsen aan. Weer wordt de ingang zorgvuldig afgesloten en weer blijft ze enkele dagen weg. Die dagen gebruikt ze voor het graven van een derde nest en de zorg voor het tweede. Fase 3: Het eerste nest wordt opnieuw bezocht en opnieuw wordt bepaald hoeveel rupsen nodig zijn. Als de laatste rups is afgeleverd wordt het nest zorgvuldig afgesloten met dezelfde steentjes, maar bovendien worden deze steentjes nu bestrooid met zand. Het nest is onvindbaar geworden en moeder keert er nooit meer naar terug. Wel blijft er voorlopig werk genoeg bij de volgende vier tot acht nesten. Als de larf voldoende gegeten heeft verpopt hij zich. Uit de pop komt een volwassen insect dat de hele win-

ter ondergronds blijft tot de volgende zomer.

Het wordt des te wonderlijker als je er bij stilstaat wat hier eigenlijk gebeurt. Een kleine rupsendoder mag dan niet zo heel klein zijn als de naam suggereert, de hersenen van zo'n dier zijn niet groter dan een speldenknop. De schema's van de nestbezoeken overlappen elkaar deels, maar ze houdt ze feilloos uit elkaar. Na elk controlebezoek onthoudt ze precies het aantal benodigde rupsen, maar dat aantal ligt niet vast en hangt af van de behoefte van de larf. Wij zouden er een notitieboekje voor nodig hebben. De onderzoekers die dit gedrag bestudeerden, plaatsten ijzerdraadjes bij elk nest om ze te kunnen terugvinden. Een rupsendoder heeft zo'n hulpmiddel niet nodig, maar speelt dit alles klaar zonder notitieboekje of ijzerdraadjes, gewoon uit het blote hoofd.
Tekst en foto: Theo van de Graaf

Mooie plekjes vlakbij: de Catspoel

In de Friese gemeente Ooststellingwerf, niet ver van Nijeberkoop ligt een unieke heideven: de Catspoel. Aan de Alberdalaan is een ruime parkeerplaats. Vanaf de parkeerplaats kun je lopen naar het Diaconieveen (hierover in een volgend nummer meer) en de Catspoel. Vanaf de parkeerplaats steek je de Alberdalaan over en volgt het zandpad, na ca. 700 meter ligt rechts de Catspoel. Beide gebieden zijn in beheer bij It Fryske Gea.

De omgeving van de Catspoel is niet toegankelijk, maar er is een libellenvlonder aangelegd waar je vele uren kunt genieten van de unieke

natuur bij dit voedselarme ven. Om de vlonder te bereiken loop je over een houten pad met links en rechts drassige grond met kikkers,

koppel ...

libellen en een jagende ringslang. Links en rechts van de toegang zie je met regelmaat een vrij zeldzame kikker, de groene poelkikker (*Pelophylax lessonae*). Van de drie groene kikkers is dit de kleinste, is knalgroen en heeft een lichte buik. Door wat kleurverschillen is determinatie niet altijd makkelijk, gelukkig kwam er een wetenschapper langs die de kikker uit het water viste en bevestigde dat het de poelkikker was. Een kenmerk is o.a. de bijna witte buik. Deze kikker leeft voornamelijk op pleistocene hoge zandgronden bij voedselarme vennen.

Bij de libellenvlonder zijn meer dan 40 soorten libellen geteld. Een smaragdlibel vloog regelmatig heen en weer en kon in de vlucht gefotografeerd worden. De belangrijkste reden om de Catspoel te bezoeken was de ringslang. Die komt hier in redelijke aantallen voor en als je een paar uur op of nabij de vlonder blijft is de kans heel groot om een zwemmende, zonnende of jagende ringslang te zien. De Catspoel is een mooie plek waar je uren kunt zijn zonder je te vervelen.

Tekst en foto's: Philip Friskorn

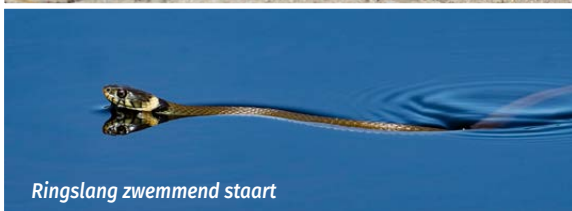
Smaragdlibel in de vlucht

Ringslang zonnend

Groene poelkikker

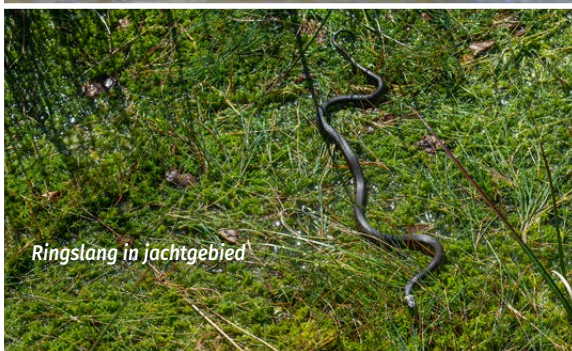
Ringslang zwemmend staart

Groene poelkikker

Ringslang zwemmend

Ringslang in jachtgebied

Wandeltip Uffelter Binnenveld – Uffelterzand, 7 km

Startpunt:

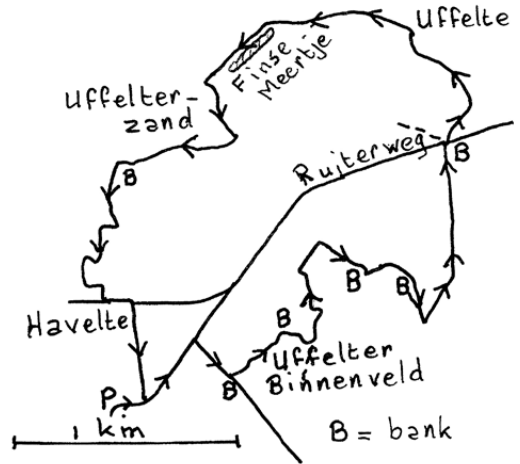
Neem op de A32 afslag 5 en kies richting Havelte. Je rijdt door Darp. Op de rotonde recht door.

Blijf de Nieuwe Ruiterweg met kronkels zoveel mogelijk rechtdoor volgen tot je de laatste huizen achter je hebt gelaten. Neem na het bord "Einde Havelte" de eerste afslag naar rechts, de Uffelterkerkweg. Rijd door tot de kerk. Hier is genoeg parkeerruimte.

Routebeschrijving:

a. Loop terug over de Uffelterkerkweg, dus in de richting Uffelte. Let op de korstmossen op de bomen rond de kerk. In het voorjaar zijn hier veel vogels te horen. Na 500m rechtsaf, Markgenotenweg. Na 250 m linksaf bij het informatiebord Uffelter Binnenveld.

b. We volgen de route met de paarse paaltjes. Je ziet hier in het bos nog overal de restanten van de loopgraven die in de tweede wereldoorlog zijn gegraven. Op een splitsing houden we links aan. Let in het zomerhalfjaar in het bos op gekraagde roodstaart en bonte vliegenvanger. We komen uit bij een veerooster. Vóór het rooster gaan we rechtsaf en we volgen het pad langs de rand van het weiland. Rechts zien we een ven waarin de heikikker

voorkomt. In deze omgeving zijn geelgors, graspieper, boompieper en grasmus te zien. Bij een bank gaan we het bos in. We volgen nog even de paarse route. Even later lopen we over een klein heideveld met links een ven en rechts een bankje met mooi uitzicht. Direct na het bankje buigt de paarse route naar rechts, maar wij verlaten hier de paarse route en gaan rechtdoor. Op 150 meter na het bankje

gaan we linksaf over een veerooster. We lopen door een larixbos. Aan het einde linksaf.

c. Na 600 meter komen we bij een bankje langs de verharde weg. In het gras voor het bankje groeit hertshoornweegbree. De rozetten liggen plat op de grond. Het langwerpige blad heeft zijlobben die de indruk geven van een hertengewei. We steken de weg over en nemen het pad schuin naar rechts. Langs het pad groeit veel hulst. Voor een dam over een sloot linksaf. We houden de sloot dus rechts van ons. In de sloot groeien onder meer gele lis en penningkruid. Let in deze omgeving op de groene specht. In één van de graslanden rechts is een huiswaluw hotel op een paal geplaatst. In het voorjaar van 2020 werd er druk gebruik van gemaakt. Op de verharde weg rechtsaf en aan het einde linksaf, Dorpsstraat. Bij paddestoel 21381 rechtdoor, de doodlopende weg in. Waar de weg afbuigt naar rechts rechtdoor blijven gaan langs het bord "Natuurgebied". We blijven zoveel mogelijk rechtdoor lopen tot we een diepe slenk met water links van ons zien. Dit is het Finse Meertje (1). We blijven zoveel mogelijk op een hoog niveau langs de slenk lopen. Na de slenk blijven we nog even de groene paaltjesroute rechtdoor volgen tot we bij een open zandvlakte komen links van ons. Hier linksaf de zandvlakte op.

d. Blijf ongeveer 100 meter langs de rechterrand van de zandvlakte lopen tot waar een smal pad naar rechts vrij steil omhoog gaat.

Hier rechtsaf dit pad op. Langs het pad groeit op een enkele plek klein tasjeskruid (2). Volg dit pad enkele honderden meters tot het einde. Hier rechtsaf. Door een smalle rand met bomen en struiken zie je nu links een golfbaan. Volg dit pad tot je uitkomt bij een parkeerplaats. Hier linksaf en over de klinkerweg verder. Na het grote gebouw aan de rechterkant meteen rechtsaf, een smal weggetje langs een golfveld. Blijf deze weg met slingers volgen. Aan het einde een bruggetje over en linksaf. Bij paddestoel 20945 rechtsaf, fietspad. Bij paddestoel 20613 rechtsaf. Na 200 m zijn we weer bij de kerk.

1. Het Finse Meertje is ontstaan tijdens de tweede wereldoorlog toen hier zand gewonnen werd ten behoeve van een vliegveld bij Havelte. Op de bodem van het langgerekte gat staat nu water. Er groeien wateraardbei, gewone waternavel en veenmos. Langs de eerste plas groeit een mooi exemplaar van de koningsvaren.

2. Klein tasjeskruid is een plant van open, droge en vrij zure zandgrond. De vruchten lijken veel op die van herderstasje, maar staan als een dichte kluit aan de top van de stengel, terwijl de vruchten van herderstasje wijd uit elkaar langs een groot deel van de stengel staan. De plantjes die ik hier zag werden maar ongeveer acht centimeter hoog, veel lager dus dan het normale formaat van herderstasje.

Tekst, kaartje en foto's: Theo van de Graaf

Huiswaluwenhotel aan de rand van Uffelte

Ven in het Uffelter Binnenveld

De distelvlinder

Herkenning

De distelvlinder (*Vanessa cardui*) is een algemene trekvlinder en is duidelijk herkenbaar. De witte punten op de voorvleugel onderscheiden de distelvlinder van de parelmoervlinders.

Waarneming

De soort komt over bijna de gehele wereld voor, behalve in Zuid-Amerika. In Nederland is deze vlinder een algemene soort, maar qua aantal zijn er grote fluctuaties door de jaren heen.

De distelvlinder komt zowel op droge als vochtige terreinen voor en vindt zijn voedsel vaak in tuinen en ruigten. De waardplanten zijn akkerdistel, kleine klis en grote brandnetel. Als voedsel wordt ook de nectar van vlinderstruik, dahlia en koninginnekruid gebruikt.

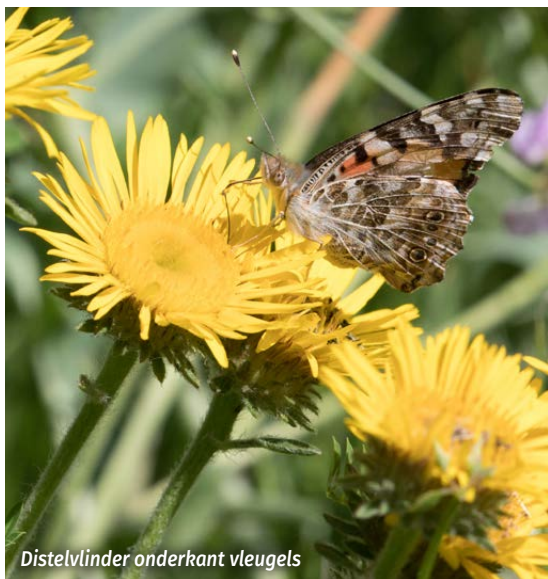
Voortplanting

In april arriveert deze trekvlinder vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika. Vermoedelijk doet ze er bij gunstige omstandigheden en afhankelijk van de route één of twee weken over om van Afrika naar Nederland te vliegen. De grootste aantallen komen in juni in Nederland aan.

Na de paring worden de eitjes afgezet op de bovenzijde of de onderzijde van een blad (de diverse boeken spreken elkaar tegen over dit fenomeen). De rupsen leven tussen twee losjes samen gesponnen bladeren waar ze zich ook verpoppen. In dit spin-

sel eet de rups van het blad maar vermijdt de hardste nerven. Wanneer het blad op is wordt een nieuw spinsel gemaakt op dezelfde plant. Als er meer rupsen op een plant zitten, wordt de gehele plant kaal gegeten.

De eerste generatie die hier uitkomt vliegt van eind juni tot begin september, met de grootste aantallen in half augustus. Een tweede generatie is te zien in september en oktober. De generatie die wegtrekt, ontpopt door een nog onbekend mechanisme ongeveer gelijktijdig. De vlinders vertrekken kort hierna, zonder te paren, naar het zuiden, waar de voorjaarsgeneratie ontstaat. Onbekend is hoeveel vlinders er in staat zijn Afrika te bereiken. Er ster-

Distelvlinder onderkant vleugels

ven er veel onderweg. In Afrika vindt echter voortdurend reproductie plaats.

Bescherming

Zoals aangegeven komt de distelvlinder algemeen voor in Nederland en staat niet op de Rode Lijst. Opvallend waren de zeer hoge aantallen in juni 2019. Speciale beschermingsmaatregelen zijn dan ook niet nodig.

Tekst en foto: Willem-Jan Hoefnagel

Velduilen

Velduil - fotograaf Gert Gelmers

OP 30 april 2020 kreeg ik van een bevriende boswachter een tip dat er velduilen aanwezig waren in een gebied ergens in Noord-West Overijssel. Deze zouden zich daar al een paar weken ophouden. Om verstoring te voorkomen vroeg hij mij om de exacte vindplaats onder de pet te houden. Daarom geef ik daar geen nadere informatie over.

De volgende dag ben ik 's middags eens even gaan kijken en verwonderde mij erover dat de locatie al druk werd bezocht door spotters en fotografen. De velduilen lieten echter verstek gaan.

Op 2 mei heb ik de locatie, in het gezelschap van mijn echtgenote, nogmaals bezocht. Nu in de vroege avond. Ook toen was er al een aantal fotografen aanwezig, maar dat bleef vrij beperkt. Nadat we onze positie hadden ingenomen, met de zon in de rug voor betere foto's, kwam er binnen een kwartier een velduil aanvliegen. De eerste foto's werden dan ook al snel geschoten.

De velduil was duidelijk op jacht. We zagen hem drie keer vergeefs op een prooi duiken, maar de vierde keer was het dan toch raak. Een muis was het slachtoffer.

De uil vloog met de muis naar een paaltje en ging daar rustig zitten rondkijken. Dat duurde zo'n 5 minuten. Daarna vloog hij met de muis het weiland in, landde daar ergens en vloog vrijwel meteen weer op. Nu echter zonder muis. Het is mogelijk dat het vrouwtje daar op die plek in het hoge gras verstopt zat en dat hij haar de muis bracht.

Een eventueel vrouwtje hebben we die avond niet gezien. Het bleef bij die ene velduil, die nog een poosje doorging met jagen en op een gegeven moment vertrok. Na nog een uurtje te zijn gebleven en geen activiteit meer te hebben waargenomen, zijn wij toen ook maar vertrokken.

Omdat ik nog graag een paar foto's van een velduil in de vlucht wilde maken, zijn we op 8 mei nogmaals naar de locatie gegaan. Ik had al vernomen dat het gras daar gemaaid zou zijn maar dat de velduil waarschijnlijk nog niet was vertrokken.

Het gras was inderdaad gemaaid en lag op het land te drogen. Veel hoop om de velduil te zien had ik niet meer. Maar na ongeveer een uur te hebben gewacht, dook er toch weer een velduil op. Hij ging evenals vorige keer op

Velduil - fotograaf Gert Gelmers

Velduil- fotograaf Gert Gelmers

jacht en stoorde zich niet aan het gemaaid gras. Omdat hij vrij lang aanwezig bleef en soms tamelijk dichtbij kwam, heb ik enkele mooie foto's van hem in de vlucht kunnen maken. Ook zagen we dat hij een paar keer een prooi ving en dus kon ik ook een aantal foto's van hem op de grond maken.

Nadat het gras gemaaid was, was er enkele dagen helaas nog maar één uil present. Daarna was deze helaas ook vertrokken. Er is nog gekeken naar mogelijke locaties van nesten, maar daarvan was geen sprake.

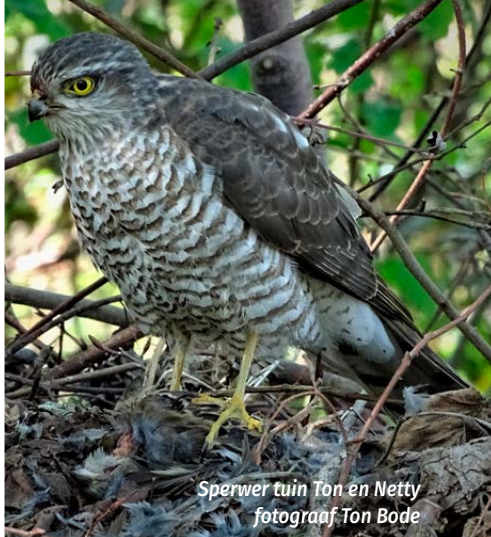
Tijdens het maaien in agrarisch gebied in de Weerribben dook er ook nog even een velduil op, maar daar zijn eveneens geen sporen van een nest gevonden. Vermoed wordt dat het toch om een paar zwervende velduilen ging en helaas niet om één of meer broedpaartjes.

Al met al was het een prachtige beleving, waarvan we enorm hebben genoten.

Tekst en foto's (waaronder die op de achterplaat): Gert Gelmers

Spreeuw
fotograaf Philip Friskorn

Sperwer tuin Ton en Netty
fotograaf Ton Bode

Groene glazenmaker man
fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Distelflinder
fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Velduil - fotograaf Gert Gelmers

eind maart

*Grote zilverreiger - begin maart
fotograaf Philip Friskorn*

*Grote zilverreiger rode poten
fotograaf Philip Friskorn*

*Kleine rupsendoder
fotograaf Theo van de Graaf*

*Catspoel - groene poelkikker
fotograaf Philip Friskorn*

*Rupsendoder bij nestingang
fotograaf Jan van der Knokke*

koppel ...

Spreeuwenpot of huismussenpot

Spreeuw, de jongen krijgen emelten

Wie kent hem niet, de spreeuwenpot. Wij hangen onze tuinen vol met nestkastjes en spreeuwenpotten om een nestplek te garanderen voor onze gevleugelde vrienden. Dat doen we al eeuwen, maar niet al die eeuwen met hetzelfde doel. Onze voorouders, voornamelijk in de 16e en 17e eeuw, hadden heel andere ideeën over het gebruik van vogelpotten. Spreeuwensoep en pastei van jonge zwaluwen waren een lekkernij. Dat is anno 2020 niet meer voor te stellen. De spreeuwenpot was een belangrijk vangmiddel. Hij zag er uit als een nestkruik, zoals we die nu kennen, met een invliegopening en een gat

aan de achter- of zijkant. Dit gat diende in het verleden om de jonge vogels uit het nest te halen voor consumptie. In de soep, stoofpot of pastei was het heel gebruikelijk. Opgravingen aan de Amsterdamse Leidsegracht en schilderijen van Pieter Breughel leveren hiervan het bewijs. Zelfs kookboeken uit de 17e en 18e eeuw getuigen hiervan. De oorsprong ligt nog veel verder terug, namelijk ca. 1400 toen al aardewerken potten werden gemaakt om spreeuwen te vangen. Gelukkig kunnen we nu gewoon naar de supermarkt om ons voedsel te halen en mogen we genieten van de vogels in onze nestkasten.

Al twaalf jaar heb ik een spreeuwenpot van Vivara aan mijn huis hangen en al die tijd heb ik er een of twee broedsels per jaar in. Als je dat langere tijd observeert zie je hoe de oude vogels vele soorten insecten aanvoeren, emelten (larven van langpootmuggen) en vele andere insecten als vliegen en torren. Het is geweldig om vanuit de schuiltent de oude vogels de jongen te zien voeren en dit te fotograferen.

Al weer heel wat jaren geleden kreeg ik na een lezing een heel kleine spreeuwenpot cadeau. Eigenlijk te klein voor spreeuwen, meer voor de sier. Ik hing hem toch op en nu (in 2020), na zeker 10 jaar, vonden huismussen het een geschikte nestplaats

Spreeuw, de jongen worden gevoerd met torren en vliegen

(zie p.20). Ook dat kon ik tijdens de corona-periode vanuit mijn eetkamer fotograferen. Rijkdom in coronatijd zonder de vogels te verstoren. Toen de huismussen uitgevlogen waren kon ik de jongen in mijn tuin fotogra-

feren die door beide ouders werden gevoerd. Spreeuw en huismus gewoon?

Nee... uniek!

*Tekst en foto's:
Philip Friskorn*

Vervolg foto's
op pagina 20 >>>

*Spreeuw, medio mei,
eerste broedsel een week
voor het uitvliegen*

*Spreeuw, medio juni,
een tweede broedsel*

*Huisemus - vrouwtje
inspecteert de nestplaats*

Huisemus - ganvoer insecten

Huisemus - luiert wordt afgevoerd

*Huisemus - het mannetje
bewaakt de jongen*

Huisemus - na uitvliegen worden jongen in tuin gevoerd

Waarnemingen

Pluk ze

Op 26 april genoten we van het goede leven en het mooie weer in eigen tuin. Rustig zaten we wat te lezen toen we werden opgeschrikt door een heftig alarmerende merelman. Hij vloog rusteloos heen en weer en schetterde dat het een lieve lust was. We dachten aanvankelijk weer een kat (van 'de burens') te kunnen betrappen die op rooftocht was, maar die was nergens te bekennen. De merel wees ons echter de weg. Bovenop onze houthoop, een takkenril, zat een sperwer een prooi te plukken. Deze vogel bleek niet echt schuw te zijn, want ondanks onze aanwezigheid was hij niet van zijn stuk te brengen en bleef rustig doorvreten. Dat alles duurde ongeveer vijf kwartier. Al die tijd bleef de merel alarmerend op en neer vliegen en scheerde daarbij rakelings over de kop van de sperwer, die zich ogenschijnlijk niets aantrok van al dat kabaal. Toen de sperwer eindelijk wegvloog konden we de prooi best bekijken. Het was een jonge huismus, dat wil zeggen de kop, de pootjes en de vleugels waren nog herkenbaar. De rest was met kleine hapjes in de maag van de sperwer verdwenen. We hebben ons verbaasd over de tijd die de sperwer nodig had om een kleine prooi als een huismus soldaat te maken. Ze-

ker als je bedenkt dat bijvoorbeeld een (jonge) kerkuil een prooi van dezelfde grootte in één keer naar binnen slikt. Kennelijk is het beter voor de vertering door de sperwer om met kleine hapjes van de maaltijd te genieten.

Tekst en foto's: Netty en Ton Bode

De Das heeft zich gevestigd in Onna en heeft een grote burcht gegraven plus een viertal bijburchten. Volgens de vereniging Das en Boom zijn er gelet op de sporen ongeveer

10 dassen aanwezig. In de achtertuin van de waarnemer in Onna kon deze foto worden gemaakt met een cameraval.
Tekst en foto: Sjoerd Osinga

Een mooie jongen

De afgelopen coronatijd werkte ik, zoals waarschijnlijk meer mensen, mede dankzij het mooie weer veel in de tuin. Ik genoot daarbij veel meer dan anders van het gedrag en gezang van de vogels in en rond mijn tuin. Daar het provinciebestuur van Overijssel het watteroerisme tot 1 juni verboden had was het heerlijk rustig op het water. Er zwommen ook meer eenden dan andere jaren in het Steenwijkerkanaal.

Begin april, werkend langs de waterkant van het kanaal, viel mij de hofmakerij van een soepeend en een wilde eend op, die streeden om de gunsten van eenzelfde vrouwtje wilde eend.

Een soepeend, ook wel parkeend genoemd, is, zoals in het vorige nummer van Koppel kort aangegeven, de gedomesticeerde tamme eend, waarvan de wilde eend de stamouder is. Door kruising met de wilde eend zijn in de loop van de tijd talrijke kweekvormen ontstaan, die deels in de natuur terecht zijn gekomen en zich mengden met de wilde eenden. Daardoor zijn variaties in kleur ontstaan en soms ook afwijkende lichaamshoudingen. Soepeenden hebben in hun verenkleed in het algemeen meer witte plekken.

Deze soepeend was een mooie jongen. Hij was tamelijk groot en had een verenkleed met veel wit en met grijze, lichtbruine en zwarte plekken en een zwart-wit gevlekte kop.

Ik volgde de hofmakerij van beide woerden vanaf de waterkant op de voet. De soepeend won de strijd. Begrijpelijk vond ik, want naar mijn mening was hij mooier en meer bijzonder dan de wilde eend. Ik houd ook van bastaards.

De soepeend en het wilde eend vrouwtje zwommen daarna samen verder.

Een uur later, we zaten te lunchen op het terras, zei Cees; “Kijk nou eens, wie daaraan komen!” Het was de soepeend met zijn lief. Het stel hield vlakbij ons stil. Het was of het manne-

tje zijn net verworven vrouwtje aan ons wilde voorstellen. Helaas had ik mijn mobiel niet bij de hand om een foto te kunnen maken. Het paar vertrok weer, ging te water en zwom samen weg.

Ik heb ze daarna niet meer samen gezien. Wat er dus terecht gekomen is van deze verbintenis kan ik niet vertellen. Eind mei was de soepeend weer terug in het kanaal. Alleen.
Tekst en foto: Greet Sanderse

Grauwe klauwier, ringslang, rietzanger, pimpelmees en ree

Ringslang - fotograaf Marjon Kooijman

Grauwe klauwier
fotograaf Marjon Kooijman

Zieke pimpelmees
fotograaf Marjon Kooijman

Rietzanger
fotograaf Marjon Kooijman

Ree - fotograaf Rik Kooijman

Laat ik eens iets insturen. Hierbij een paar foto's van waarnemingen die ik afgelopen tijd maakte.

De jonge ringslang trof ik al vroeg in het seizoen aan, namelijk op 15 april in de Beulakerpolder. Ik heb er ook een video van gemaakt die uitgezonden is door 'Vroege Vogels'. Leuk! Daarna trof ik op 16 mei de grauwe klauwier aan hier in de buurt (van Tuk). Dat vond ik ook een bijzondere ervaring, maar helaas heb ik hem niet terug gezien. Het is een prachtige vogelsoort, die we niet dagelijks tegenkomen. Tenslotte een foto van de rietzanger, die een

geweldige show gaf op 25 april in de Aukken. Het is niet een echt bijzonder soort vogel, maar hij liet zichzelf fantastisch zien en horen, zodat ik deze foto kon maken.

De pimpelmezenziekte speelt ook in Tuk. Dit zieke exemplaar zat op 23 april in onze tuin. Ik heb het gemeld bij DWHC. En dat reeën uitstekend kunnen zwemmen wisten we natuurlijk al. Deze sprong voor mijn neus in het water in de Beulakerpolder op 17 april. De foto van de ree is gemaakt door Rik Kooijman. Verder heb ikzelf alle foto's gemaakt.

Tekst en foto's: Marjon Kooijman

Oranjetipje

Oranjetipje eitje

Het oranjetipje en zijn eitjes

De eitjes van het oranjetipje worden vaak afgezet op pinksterbloemen. Vaak is het maar 1 eitje per plant. De rupsjes komen na anderhalve week uit het eitje. Als er toch 2 rupsen op 1 plant zitten, dan eet de oudste de jongste vaak op. De groene rups is onopvallend en wordt ongeveer 3 cm lang.

Als de rups in struiken verpopt is lijkt de pop sprekend op een stekel en is daardoor goed

gecamoufleerd. De vlinders ontpoppen in maart of april en worden hoogstens 3 weken oud. Ze eten in die periode niet en drinken alleen nectar. De mannetjes, die eerder uitkomen, gaan actief op zoek naar vrouwtjes. Na het afzetten van de eitjes gaat het vrouwtje gauw dood.

Tekst en foto's: Zwaan Beijik

Mollenvangers

Ooievaars en reigers zijn goede mollenvangers. Als zij een molshoop zien bewegen dan grijpen ze de mol beet in een bliksemsnelle uithaal met hun vervaarlijke snavel dwars door de grond heen. En dan trekken en trekken, want de mol zet zich natuurlijk met alle poten schrap. Achter in het land zie ik een ooievaar hard trekken. Verrekijker erbij en ja hoor hij is met een mol bezig. Kikkers gaan levend naar binnen maar een mol met zijn gevaarlijke

graafklauwen moet eerst dood gehakt worden voordat hij naar binnen kan. Zeker vijf minuten is de ooievaar bezig om het leven uit de mol te krijgen. Op het laatst houdt hij de mol aan zijn staart bungelend omhoog om te zien of hij wel echt dood is. Daar heeft de buizerd op gewacht. Die heeft hoog in een boom op een afstand van 200 meter de ooievaar in de gaten gehouden. Perfect getimed grist hij in een snelle zweefduik de mol uit de snavel van de ooievaar. Een brutale straatroof op klaarlichte dag maar de buizerd heeft er geen scootertje bij nodig. Een kraai en een kievit die het zien gebeuren bemoeien zich er ook mee. Zij duiken op de buizerd maar die trekt zich daar niets van aan, de ooievaar heeft het nakijken. Waarom bemoeien die kievit en kraai zich ermee? Dat is heel gek, normaal zijn dat geen vrienden van elkaar maar ook niet van de ooievaar. Het lijkt wel of in de natuur ook besef van mijn en dijn bestaat.

Tekst: Jan Bus

Foto: Thomas van der Hooft

Ooievaar als mollenvanger

Zomaar wat natuur . . .

Als je je ogen en oren de kost geeft rondom huis is er van alles om je over te verwonderen en genoeg in te scheppen. Maar als je overal het fijne van wilt weten, kom je aan niks anders meer toe. Ik houd het dus bij wat plaatjes en algemeenheden.

Eerst het vinkje. Dagelijks liep ik er langs, de vlier bij onze schuur, tot ik me een keer afvroeg of dat bemoste stompje op een meter of twee en een half er altijd al was geweest. Nee dus, het was een vinkennestje. De broedende vink kon er helemaal in verdwijnen, maar als je het eenmaal wist waren kop en staart meestal wel boven de rand te zien. En toen waren er ineens kleine drukteschoppers. Deze lieten zich in de bek kijken; wat een maalwerk daar op het verhemelte! Inmiddels zijn ze uitgevlogen. Op één na, die toen ik langs kwam levenloos aan de buitenwand hing, met de nageltjes in het mos gehaakt. Nu ja, er worden

niet voor niets 4-6 eitjes gelegd, vaak twee keer in het jaar.

De gekraagde roodstaarten hadden we wel al even gezien, maar daarna uit het oog verloren. Tot ik merkte dat ik achter dezelfde schuur gevolgd en in de gaten gehouden werd. Het was, zo tussen het in de wind bewegende licht en donker van het gebladerte, niet direct goed te zien wie het was, maar hij of zij zat voortdurend met de staart te wippen... Één van de roodstaarten dus; ze hadden daar kennelijk een oude nestkast betrokken. Soms kom ik er toevallig eentje tegen, maar als ik ze echt zien wil, moet ik geduld hebben en goed opletten. Op de foto een kuiken dat een kunstje aan me voordoet.

Een ander geval was dat blauwgroene gras. Candida en ik zijn er niet zeker van wat het is, maar determinerend lijkt het ons een baardzwenkgras (*Festulpia*), kruising van een zwenkgras (*Festuca*) en een langbaardgras (*Vulpia*), in ons geval dan van rood zwenkgras (*Festuca rubra*) en eekhoorngras (*Vulpia bromoides*). Maar volgens de nieuwste flora is die recent maar op één plaats (Wierden) gevonden, dus misschien zitten we helemaal fout. Overigens vast iets waar nog maar weinig aandacht aan besteed is, zodat het misschien toch minder zeldzaam is. Dan maar wat verzamelen en voor determinatie opsturen? En een paar foto's maken. Het was één polletje, maar toen ik de

daad bij het woord wilde voegen waren vrijwel alle bloeiwijzen eraf gegeten... Zou de haas, die al jaren rondom ons huis logeert, of één van zijn makkers dat op zijn geweten hebben? Eerder misschien de zakjesdrager, die daar nu bovenin verpopt!?! Zakjesdragers zijn micro vliedertjes, waarvan de rupsjes een huisje maken zoals je op de foto ziet. Misschien hier dus wel van stengelstukjes van ditzelfde gras. Er zijn verschillende soorten zakjesdragers, die aan de huisjes onderscheiden kunnen worden, maar ik heb me daar niet in verdiept. Sommige zijn heel algemeen. We zien ze bij ons ook wel tegen de muur van het huis of de spinningen van ramen en deuren.

Een vraag op het gebied van soorten, ondersoorten, variëteiten, vormen en kruisingen van zegges was de aanleiding tot de laatste foto's. Iemand die daar wat meer over uitzoekt heeft mij gevraagd daar urenlang van te fotograferen en om mij daarop voor te bereiden was ik wat tussen de zegges rond ons gazonvijvertje aan het snuffelen. En daar kwam ik op de bla-

den van draadzegge een paar circusartiestjes tegen, een paar millimeter lang maar, die ik hier even wil laten zien! Lange achterpoten met stevige dijen, bijna als een sprinkhaan, waar ook de kop aan doet denken. Ze zouden, zoals ze daar zitten, zo het vlooiencircus in kunnen, maar ik heb ze, ondanks die pose, niet zien springen. Alleen rustig wat stappen en draaien. Het leken mij aan de hand van mijn foto's uiteindelijk eerder plantenluisjes dan sprinkhanen. Ik kon echter geen nadere aanknopingspunten vinden tot welke familie, laat staan tot welke soort ze in het biologisch systeem gerekend zouden moeten worden. Nog geen week later kwam de oplossing. Ik had het mis, want nu zat in dezelfde hoek op een dotterblad een goed als sabelsprinkhaan herkenbare jongedame, die duidelijk een wat oudere versie was van de artiestjes. Het zijn, ook de jongedame nog, nimfen, zoals de jonkies genoemd worden van insecten die geen volkomen gedaantewisseling doormaken, zoals bijvoorbeeld libellen en vlinders dat wel

doen. Het zijn eigenlijk meteen als ze uit het ei komen al miniatuurtjes van het volwassen dier. En laat er nu op zo'n zeggspriet ook nog een heel kleintje zitten met een raar knobbel-tje op zijn rug. Bij nadere beschouwing waar-schijnlijk het omhulsel van het ei; het nimfje heeft zich nog niet helemaal "ontplooid", maar het is al aan de wandel en, nu ik het eenmaal weet, als sprinkhaantje herkenbaar. Wat wel leuk is: de app Seek (www.inaturalist.org), die probeert alles wat je voor de camera van je smartphone houdt thuis te brengen, gaf al bij sommige van de eerste foto's aan dat het een sabelsprinkhaan zou kunnen zijn, hoewel hij bij andere niet verder kwam dan een "lid van de ongewervelden". Ik had die sprink-

haan-suggestie dus te snel verworpen. Met de determineertabel van de Veldgids sprinkha-nen en krekels van de KNNV (Roy Kleukers en René Krekels, 2004) is in dit stadium de soort nog niet vast te stellen omdat verschillende kenmerken, zoals de vleugellengte nog niet goed te beoordelen zijn. Als ik de plaatjes be-kijk en de soortbeschrijvingen lees, heb ik wel een idee, maar dat houd ik, nu ik eenmaal op mijn nummer gezet ben, maar even voor me. Bekijk zelf maar eens wat plaatjes in die gids of op het internet: www.nederlandsesoorten.nl of, nog beter, ga door de knieën in tuin, park, plantsoen of berm.

Tekst en foto's: Geert van Wirdum

Grote zilverreiger - februari

Grote zilverreiger - begin maart

Grote zilverreiger
eind maart

Grote zilverreiger - eind maart

De grote zilverreiger

In de jaren tachtig van de vorige eeuw woonde ik in Apeldoorn en met de vogelwerkgroep van de KNNV deden we broedvogelinventarisaties en PTT tellingen voor SOVON. Ik inventariseerde samen met twee vrienden de Gelderse kant van de IJssel tussen Deventer en Zutphen. Een heel enkele keer zag je een grote zilverreiger (*Ardea alba*) en die werd met gejuich genoteerd. Het eerste broedgeval werd in 1978 in Nederland vastgesteld. Een bijzondere waarneming was het. In 1992 waren er verdeeld over Nederland vijf broedgevallen gesignaleerd. Anno 2020 is dat wel anders. De vogel heeft vanuit het zuiden en oosten een opmars gemaakt en heeft zich in heel Nederland gevestigd en is zeker in onze omgeving een bekende verschijning. In 2019 zaten er nabij de Meenthebrug 16 grote zilverreigers in het weiland. De vogel is een echte moerasbewoner.

Het bijzondere van een aantal vogelsoorten en zeker van de reigersoorten is de verandering van het uiterlijk als de broedtijd aanbreekt. Dit heeft te maken met de hormoonhuishouding. In de winter heeft de grote zilverreiger een gele snavel en zwarte poten. Als het voorjaar aanbreekt wordt de snavel zwart en kleuren de bovenbenen (tibia) lichtgeel.

Op 26 maart 2020 reed ik over de Hoogeweg met mijn camera uiteraard klaar voor gebruik. Er liep een grote zilverreiger in het land, de camera in stelling gebracht en heb twee foto's kunnen maken. Ik zag iets bijzonders, de reiger had rode poten (zie de foto's op de middenpagina)! Nooit eerder gezien. Na wat speurwerk blijkt dat dit een zeer korte periode voorkomt door de hormoonbalans. Verheugd thuisgekomen met deze bijzondere beelden mag ik deze vreugde nu met jullie delen.

Tekst en foto's: Philip Friskorn

Grote zilverreiger-5-begin mei

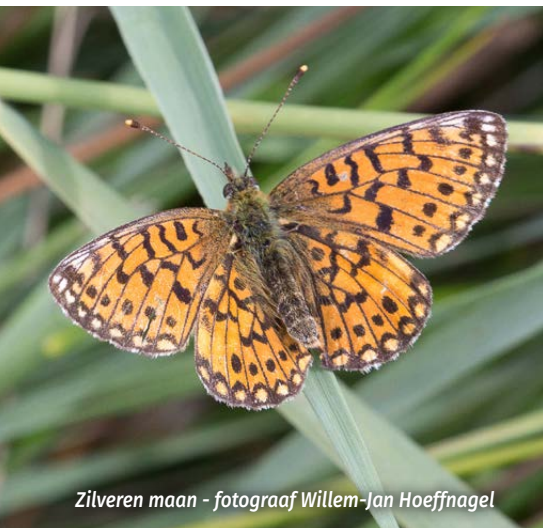
Grote zilverreiger-6-begin mei

Excursies en lezingen 3e kwartaal 2020

Let op: Vanwege het coronavirus is het nog onduidelijk of de hieronder weergegeven excursies door kunnen gaan. Daarom is het noodzakelijk zich vooraf aan te melden!

Zaterdag 25 juli - Vlinder en Libellenexcursie naar de Lendepolder

We gaan deze keer naar een gebied net buiten ons werkgebied, namelijk naar de fraaie

Zilveren maan - fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Lendepolder bij Wolvega, Het is een gebied met afwisselend open waterpartijen met veel

oeverbegroeiing, drassige weilanden en moerasbossen. Van de vlinders kunnen we kleine vuurvlieder, landkaartje, koevinkje en misschien ook wel de zilveren maan verwachten. Bij de libellen hopen we op diverse soorten van laagveenmoerassen zoals de gevlekte witsnuit en de gevlekte glanslibel. Ook een vroege Kempense heidelibbel is niet uit te sluiten. Als kers op de taart is de zeldzame Noordse winterjuffer te verwachten.

Het gebied kan drassig zijn, dus zorg voor passende kleding en schoeisel. We hopen natuurlijk op mooi weer.

We vertrekken om 11.00 uur bij de "Fietsbrug over de Linde". De fietsbrug ligt aan de Domeinenweg, Peperga en is te bereiken door vanaf De Blesse de Steenwijkerweg naar Wolvega te nemen. Na 1 km begint rechts de Domeinenweg die gevolgd kan worden tot de fietsbrug. We zullen ongeveer 15.00 uur weer terug zijn. Wat helpt bij het observeren van insecten is het gebruik van een verrekijker met een korte scherpstelafstand. Maar ook gewone verrekijkers kunnen gebruikt worden. Vergeet verder niet om eten en drinken mee te nemen. Bij slecht weer (en denk dan voornamelijk aan regen of erg harde wind) gaat de excursie niet door. Bij twijfel kan even gebeld worden met Willem-Jan Hoeffnagel (0521-857735).

Vrijdag 28 augustus - Vleermuisexcursie in Steenwijk

Op deze avond en in het weekend worden door het hele land vleermuisexcursies gehouden in het kader van de 'Nacht van de

Gewone dwergvleermuis - fotograaf Johann Prescher

vleermuis'. Vleermuizen, onze enige vliegende zoogdieren, hebben hun schuil- en kolonieplaatsen in gebouwen en in holten in bomen. Sommige soorten zitten altijd in een gebouw zoals een woning of een kerkzolder en andere geven sterk de voorkeur aan bomen. In ons land komen ongeveer 17 soorten vleermuis voor. We rekenen erop dat we bij deze excursie enkele soorten zullen treffen die we met behulp van een vleermuisdetector op naam proberen te brengen. De excursie wordt in de bebouwde kom van Steenwijk gehouden langs de boorden van het park Rams Woerthe. En als het park open is, is het misschien leuk om ook daar een bezoek te brengen.

We komen om 21.00 uur bij elkaar op het parkeerdek van parkeergarage Gasthuispoort aan de Vendelweg. De excursie zal naar verwachting twee uur duren. En mocht u interesse in meer vleermuiswandelingen hebben in het weekend, kijk dan op www.nachtvande-vleermuis.nl. Nadere informatie bij Ton Bode, 0521512074.

Zaterdag 29 augustus Laarzenpad Nu mogen wij het pad op

Een excursie op het laarzenpad van Kalenberg. In het broedseizoen, dat duurt van 15 maart tot 15 juli, is het laarzenpad niet toegankelijk voor publiek, maar nu de jonge vogels zijn uitgevlogen, kan het ommetje weer worden gemaakt. Tijdens het rondje laarzenpad is van alles te zien en te beleven in dit deel van de Weerribben. De benaming laarzenpad is niet zomaar gekozen. Het kan er soms flink drassig

zijn. Zorg dus voor goed waterdicht schoeisel. *De auto's kunnen worden geparkeerd op de grote parkeerplaats aan het begin van de toegangsweg in Kalenberg. We verzamelen bij het informatiepunt in Kalenberg om 14.00 uur. De excursie zal tot ongeveer 16.00 uur duren. De excursie wordt geleid door Ymkje van der Linden. Aanmelden is noodzakelijk via telefoon of WhatsApp 06 1795 7749.*

Zondag 30 augustus - Zomer in de Rottige Meente

Het Natuurpark Rottige Meente behoort evenals 'grote broer' De Weerribben tot de restanten van het laagveenmoeras, dat zich ooit over een groot deel van Nederland uitstrekte. Als gevolg van de vervening is er een schitterend gebied ontstaan waar onder andere de otter, de grote vuurvlieder en de roerdomp te vinden zijn. De gids zal o.a. vertellen over het ontstaan van het gebied, flora/fauna en cultuurhistorie. Deze wandeling is geschikt voor het hele gezin en staat in het teken van de zomer.

Verzamelplaats: parkeerplaats Oldelamerbrug tegenover Lemsterweg 2, 8485 KL Munnekeburen. Tijd: 10.30-13.00 uur. Meer informatie bij Sandra Broers-Visscher, tel. 06-2524 6139. Aanmelden bij Sandra is noodzakelijk via WhatsApp 06 2524 6139.

Zaterdag 5 september - Nazomerwandeling op de Blesdijkerheide.

De Blesdijkerheide is een pareltje dat ligt op de grens van Overijssel en Friesland. Dit ge-

bied, dat voor velen onbekend is, zelfs voor inwoners van Blesdijke, is meer dan de moeite waard. Het is deels aangelegd op voorheen agrarische grond, deels oorspronkelijk, met verrassende hoogteverschillen. Het gebied bestaat uit bos en hei en grenst aan agrarisch gebied en is daarmee heel gevarieerd, zowel landschappelijk als wat betreft soortenrijkdom. Er is van alles te zien aan bomen, planten, paddenstoelen, vogels en insecten; gangbare en bijzondere!

Het gebied is eigenlijk mooi in elk jaargetijde, maar nu dan te zien in een nazomerwandeling. Wandel mee als u zin hebt! Op veel moois wordt u attent gemaakt. Vragen worden voor zover mogelijk beantwoord en het uitwisselen van weetjes wordt aangemoedigd. Zo valt er vast voor iedereen wel iets verrassends te beleven en waar te nemen.

Start - en eindpunt: Kleine parkeerplaats ter

*Noordse winterjuffer
fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel*

hoogte van Friese Veldweg 9, 8398 ET Blesdijke; Starttijd: 9.30 u; Duur wandeling: 1 ½ uur. Janneke Dijs beantwoordt met plezier eventuele vragen. Tel. 06 1116 2025. Aanmelden bij Janneke is noodzakelijk via WhatsApp 06 1116 2025.

Uit het IVN-bestuur

Het zijn bizarre en ongekende tijden. Zo ook voor het afdelingsbestuur van IVN Noordwest-Overijssel. De laatste maanden kon uitsluitend telefonisch worden vergaderd en na elke persconferentie van de minister-president moest steeds weer het besluit worden genomen dat de activiteiten van de afdeling geen doorgang konden vinden. Nu de maatregelen wat zijn versoepeld komt er wat meer ruimte voor excursies. Voorlopig zijn deze alleen toegankelijk voor de leden en niet voor buitenstaanders. Zij die van de voortgang op de hoogte willen blijven, doen er goed aan regelmatig de website te raadplegen.

Bestuurslid en gidsencoördinator

Henk Mulder, die deze functies vervulde, is hiermee wegens verhuizing naar Groningen gestopt. In de komende tijd zal aandacht aan de invulling van deze vacatures worden geschonken. De coördinatie van de gidsen/excursies wordt tijdelijk waargenomen door Rian Hoogma. Zie hiervoor ook de aanbeveling van Henk in de rubriek Oproepen en Me-

dedelingen in dit nummer.

Algemene Ledenvergadering

Aanvankelijk zou deze vergadering worden gehouden op 16 maart, maar door de coronaperikelen was uitstel noodzakelijk. Hopelijk kan in september een besluit worden genomen over een nieuwe datum voor deze vergadering.

Uitwisseling van ervaringen

Diverse signalen hebben het bestuur bereikt dat door de leden op verschillende terreinen natuurwaarnemingen worden uitgewisseld. Zo heeft de vogelgroep veel mail- en WhatsApp verkeer over tal van vogel- en andere weetjes, zodat ondanks het gemis van bijeenkomsten en excursies toch de doelstelling van de groep levendig wordt gehouden.

Tot zover deze bestuursrubriek. Meer info is te vinden op de website en Facebookpagina. Tot de volgende keer.

Tekst: Jan Feenstra

**KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
vereniging voor veldbiologie**

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

vacature

Penningmeester en ledenadministratie

Kees de Wilde,
06 49119132
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

**IVN Vereniging
voor natuureducatie en
duurzaamheid**

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Rian Hoogma
De Buitengracht 19
8332 GD Steenwijk
0617957749
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris en ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntm@casema.nl

Bestuurslid

vacature

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming

Ynske Ypma / 06-53763238

ynskeyypma@home.nl

Wintervoeding

Jaap de Jong

0521 362389

Plantenwerkgroep

Candida van Wirdum / 0521-521106

candida@jolicoeur.nl

Vlinder en libellenwerkgroep

Arjen Lensen / 06-29077923

arjen.nat@gmail.com.

Geologiewerkgroep

Wim Brussee / 0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten

Ernst J.Kleis / 0521 513845

ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

vacature

Natuur en milieuplatform

Henk Plat / 0561 452117

henk.plat@planet.nl

Websitebeheer

Emile de Leeuw / 0653 643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Coördinatie: vacature, waarneming ad interim:

Rian Hoogma, jagerhoogma@hotmail.com

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenberg / 0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Jan Feenstra, Nijeveen

0522 251098 / 06 53116070

janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugd natuurclub

De Weerribben

jeugd natuurclubdeweerribbengmail.com

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 20,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 20,00 incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Velduil - fotograaf Gert Gelmers

ivn natuur
educatie
Noordwest-Overijssel

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek